

Exili amb bisturí

Un hospital conegut amb el topònim Varsòvia, situat a Tolosa de Llenguadoc i regit per republicans catalans a l'exili. Aquesta història tan apassionant és ara a l'abast de tothom gràcies a un documental de la productora valenciana Info TV. Juli Esteve i Àlvar Martínez en són els autors.

Molts llibres suggereixen la realització de films, que, un cop emesos, sovint no acaben de satisfer les expectatives dels lectors. També n'hi ha, però, que prenen cos de documental i que hi són ben fíels.

Si atenem Àlvar Martínez Vidal, autor d'*Exili, medicina i filantropia. L'hospital Varsòvia de Tolosa de Llenguadoc: 1944-1950*, publicat per l'editorial Afers l'any 2010, *La Batalla del Varsòvia* forma part d'aquest segon grup. Quan es posà en contacte amb el periodista Juli Esteve perquè la productora Info TV editara les còpies del breu documental *Spain in exile*, que Martínez va adjuntar al seu llibre, no es podia imaginar que aquella trucada resultaria tan providencial.

Perquè aquella trucada va donar pas a una descoberta, la d'Esteve, que ha menat a l'edició d'un altre DVD, en aquest cas sobre l'obra de Martínez mateix. "En llegir-la, vaig veure clar que la història mereixia un documental", explica Esteve, que s'hi va posar el maig passat, conjuntament amb l'autor del llibre i els tècnics Esther Albert i Antoni Arnau. Nou mesos més tard, el proppassat 14 de febrer, el presentava a l'aula magna de la Universitat de València, amb un èxit d'afluència i de crítica tan gran com era de preveure. I és que, en vista de la deixadesa dels mitjans de comunicació públics valencians, els productes d'Info TV, amb una infraestructura infinitament inferior, són una demostració d'allò que RTVV podria haver estat i no és. O, més ben dit, allò que RTVV no acostuma a ser. És el setè documental que presenta la productora.

"Més enllà de la creació de l'hospital Varsòvia per part dels exiliats republicans, em semblava interessant d'analitzar quin tractament els van dispensar els francesos: des que van arribar-hi fins que, el 1950, la policia va activar l'*operació Bolero-Paprika*", apunta Esteve, encarregat de la direcció i el guió del documental, de bracet amb Martínez.

"De fet", remarca el segon, "al documental es percep més bé que no al llibre aquest abans i després del 1950, provocat pels estira-i-arronsos interns que viuen els partits comunistes d'arreu d'Europa". Uns daltabaixos que afectaran molt el dia a dia del Varsòvia—d'ací ve el títol del treball—i que acabaran amb la defenestració de l'equip que va engegar el projecte, majoritàriament integrat per metges catalans.

El sud de l'estat francès havia estat l'eixida natural dels republicans catalans exiliats. Alguns d'ells, instal·lats a Tolosa de Llenguadoc i lligats al Partit Comunista d'Espanya (PCE) i al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), van convertir l'edifici del carcer de Varsòvia de la ciutat occitana en un hospital en què prevalia l'esperit "solidari i igualitari", tal com explica el documental.

Entre els atesos, no sols hi havia el miler i mig d'espanyols que residien pels volts de Tolosa, sinó també aquells que havien passat pels camps de concentració de Mauthausen, Dachau i Bergen-Belsen, a més dels maquis i guerrillers que el 1944 —el mateix any que es va fundar el Varsòvia— van mirar d'impulsar l'*operació Reconquesta*, amb què pretenien fer caure la dictadura franquista.

Curiosament, els metges de l'estat espanyol no tenien reconegut el dret d'exercir com a tals a l'estat francès, però el ministre comunista del ram, François Billoux, els en va concedir un d'especial. Així doncs, professionals catalans com Josep Torrúbia van poder ajudar els més desfavorits, una condició que en realitat compartien tots els desplaçats espanyols de l'època.

L'esperit republicà hi era molt present: hi proliferaven les xarrades tècniques, hi havia metgesses i la preocupació per la bona estada dels pacients era absoluta, fins al punt que tothom valorava la cuina que s'hi feia. Per Nadal arribaven a servir torró que hi havien transportat de manera clandestina.

Les fonts que hi apareixen, pacients i descendents dels metges que hi van participar, aporten una visió emocionant. Esteve pensa que "cadascun d'ells mereixeria un documental en exclusiva, perquè contenen la història fil per randa, se la saben de memòria i parlen amb naturalitat i fluïdesa. Sents que necessiten explicar-ho i veus que deixen anar alguna llàgrima... I ja fa 72 anys, de l'exili!".

Tot i que hi ha constància d'infermers i malalts valencians, la majoria dels exiliats a Tolosa de Llenguadoc eren catalans. Amb tot, hi ha casos com el del doctor Mena Mingarro, natural de Petrés (Camp de Morvedre). El dia de la presentació a València del documental, la vídua de l'ex-líder comunista valencià Antonio Palomares va advertir la presència del seu marit en una de les imatges del reportatge. Palomares, nascut a Albacete el 1930 i emigrat el 1939, va formar part de la resistència francesa i va residir a Tolosa de Llenguadoc fins que el 1956 va retornar a l'estat espanyol. El 1964 va arribar al País Valencià, on fou un dels redactors de l'Estatut del 1982.

El Varsòvia, avui. "Temps a venir", apunta Àlvar Martínez, "el Varsòvia fou pioner en l'atenció als toxicòmans i en cures pal·liatives, quan totes dues coses encara eren temes tabú, i ha estat un exemple a l'hora d'acceptar les errades mèdiques que uns altres mai no han reconegut. La preocupació per la medicina social sempre hi ha estat".

I què en queda exactament, de l'esperit original d'aquell Varsòvia, l'actu-

Dalt, dos moments de *La Batalla del Varsòvia*, i al centre, una imatge del breu *Spain in exile*, que s'adjunta al DVD. A sota, Juli Esteve i, amb ulleres, Àlvar Martínez, autors del documental produït per Info TV que s'inspira en el llibre *Exili, medicina i filantropia*, que el segon publicà el 2010.

al hospital Joseph Ducuing? Martínez opina que “la petjada inicial, encara hi és. Té un segell especial, molt lligat als orígens i a la resistència plural. El Partit Comunista de Tolosa encara hi dóna suport, el gestiona una organització sense ànim de lucre del patronat de la qual formen part sindicats, associacions veïnals...”

Esteve confirma que “l’esperit hi roman en part, per bé que el Partit Comunista Francès no és el que era; el centre és adscrit al servei públic de salut, tot i no tenir aquesta titularitat, i és al barri de Saint-Cyprien, que ahir era ple d’espanyols i avui és habitat sobretot per subsaharians i magribins, els sectors desafavorits que sempre han centrat l’atenció de l’hospital”.

Amb el documental en qüestió, Info TV n’adjunta un altre, *Spain in exile*, de 18 minuts de durada i que es remunta al 1946. De caire propagandístic, va elaborar-lo el Joint Antifascist Refugee a fi de captar fons per al Varsòvia. Adreçat al públic nord-americà, la cinta era a la biblioteca de la universitat de Harvard i explica de manera molt gràfica el patiment dels exiliats republicans.

La Batalla del Varsòvia ha comptat amb el suport principal del Memorial Democràtic de Catalunya, a què s’han afegit tres universitats valencianes –la de València, la d’Alacant i la Miguel Hernández d’Elx–, el Centre Superiors d’Investigacions Científiques (CSIC) i l’Institut d’Història de la Ciència i de la Medicina López Piñero, adscrit a la facultat de València. CCOO del País Valencià també hi ha col·laborat, juntament amb una cinquantena de persones a títol individual.

Després de la presentació a València, aquest 20 de març es projectarà a la Seu Ciutat de la Universitat d’Alacant, situada a l’Esplanada; a l’abril s’estrenarà a Barcelona i també hi ha la intenció de fer una presentació a Tolosa de Llenguadoc. Televisió de Catalunya n’ha adquirit els drets televisius però tampoc no n’ha concretat la data d’emissió.

El documental, que té un preu de 15 euros, dura 57 minuts i es comercialitza a través de la web de la productora, el correu electrònic de la qual és info@infotelevisio.com.

Victor Maceda